

PAKU IMRE:

MAGYAR ZSOLTÁROK (HARSÁNYI LAJOS KÖLTÉSZETE)

A hatvanadik életévét meghaladó Harsányi Lajos költészete, mint életmű, ma már áttekinthető, jelentősége mérhető és irodalmi helye, rangja kijelölhető.

A csendes elvonulás embere, vidéki magány, de meg ösztönös érzéke távol tartja az irodalmi élet mindenkori zajától, áldatlan versengésétől. Jóízlése még a tömeg előtt történő hangos ünneplésektől is megóvjva. Születése évfordulóján, összes verseinek megjelenésekor neki nem volt szüksége arra, hogy úgynevezett jósaajtója legyen, ellenkezőleg, a közönség széles rétege csendesen, a maga egyszerű módján vélekedett róla, és biztos kézmozdulattal emelték le egyes köteteit a könyvespolcra. Harsányi Lajos sajátos megtestesítője annak a költőtípusnak, amelyik sikerét nem külső tényezőktől várja, hanem olvasóihoz fellebbez, s valóban népszerűsége állandóan növekedik. Az ő költészete fokozatosan tárul ki, pontosan úgy, ahogy az emberi szívbe beleférközik az örök dolgok érzete, ahogy az örökkévalóság tudata az egyéni gondolkozás felett úrrá válhatik.

Harsányi Lajos az Egyház hű fia, benne szólal meg az Egyház lelke, a lelkek szentségének egyessége. Ajkán az Egyház ihlete menekedik az írásbeliség marandóságába, másszóval, az örökkévaló Egyház kiárad e világba és e kiáradás örömeinek hírmondója Harsányi Lajos. Az ő hírmondása a köznapokban rejlő szent és nagyszerű dolgokról szól, azokról, amelyek elhivatottak az örökkévalóságra. Az isteni akarat és az emberi gondolat egyező mozzanatai azok, melyeken át eljuthatunk az örökkévalóság kapujába, onnan az idvezültek dicső seregébe, oda, ahová az ihletett ajkak zsoltár-éneklései felhangzanak. A szent dalolás örökös szeretője — amint egyik első versében magát eljegyzí a költészettel s egyszersmind kijelöli témavilágát, valamint költői irányát.

Harsányi Lajos tartózkodó természetű. Ez a jellemvonása korántsem jelenti azt, mintha az élet bizonyos jelenségei érinietlenül hagynák lelkét. Epp ellenkezőleg, tartózkodása tudomásulvételt és válogatást jelent egyszerre; csak az esik át lelke fínomszövetű szűrőjén, ami az isteni jóhírmondás fogalmi világába tartozik, minden más csak módosulva, alakulva, az örökkévalóság jeleivel lényegülten rezdíti lantja húrjait, fodrozza lelke hullámait. A szerénység és az egyszerűség olyan költői erényei, melyek már a felszínes ítélkezés előtt igazi értékeit nem tehetik vitássá; mintha egyes művei saját költői rangján alul jelentkeznének. Harsányi Lajos szerénysége és egyszerűsége, melyek a versek tartalmi-formai világára is hatnak, mindössze jelzik, hogy a nagy dolgokról, az isteniekről csak az egyszerűség és szerény-

ség puritán, de felemelő, lendítő, költészetformáló keretein belül szólnak, amik már itt — a földön — istenivé magasztosultak.

Harsányi Lajos költészete egyenesen azok előtt válik közvetlenné és nagyszerűvé, akik a maguk elvonultságában megtalálták az Istent és jól ismerik a hozzá vezető utat is. A lélek szárnyain felemelkedni tudnak és közben az elragadtatás egyszerű, természetes szavai röppennek ajkaira. A menny jóhírré éhes s a lélek viszont örömujjongás közben kibeszéli a földi életről mindazokat a jóhíreket, melyek arról szólnak, amik már itt — a földön — istenivé magasztosultak.

Az egyszerűség bája ragyogja be Harsányi tájait, a templomok, erdők, patakok, ligetek, mezők leírása és az egyszerű emberek egyszerű élete az ő szemléletében az élet és lélek nagyszerűségét, egyszerű voltát jelentik.

Lelkem ablakjai becsukva voltak mindig
És szerettem a hegyeket.
Sokszor mondtam: e hideg földről
Én majd sietve elmegyek.

Ifjan, de sokszáz álom álmodása multán
Sötét betegségbe estem
S mikor lélekharang sikoltott a toronyban,
Mindenki várta estem.

Én pedig: ember, élet, világ gyűlölője
Most itt maradni vágytam,
Hogy csak még egyszer lássak nádatat
Zöldelni a határban...

(Az ember)

Az Istenben fogant és Istenhez hajló lélek költészetének tárgya, ezt aztán módosítják, változtatják az Egyház tanításainak, intéseinek parancesszavai, határozott előírásai. Érdeemes végigkísérni összes verseit abból a szempontból, hogy Harsányi Lajos mily könnyen és biztosan tud alkalmazkodni az egyházi költészet hagyományaihoz és azok ürügyén mennyire tudja kitárni legegységesebb élményvilágát, azokat az élményeit, melyek rendszerint a legköznapiabb életben támadtak.

Hamut hintek ijedt fejemre.
Ráteszek egy kék koszorút.
Megverem rossz fiam: a szívem,
Hogy rátörjenek a borúk.

Virrasztok én már kilenc éjjel.
Kenyéren, buggyadt vizen élek,
Hogy eltávozzék közelemből
Vad kíngzón, a kísértő lélek.

Uram, zokogva levetettem
Aranypiros ruhámat.

Durva daróc borítja testem,
Melyet sebtén a nagybőjt rám ad.

Nárduszkenetek illatait
Nagy tölgyszekrényembe zárom.
Csípős izsópszag marja szemem
Hogy sok tilos nézéseim fájjon.

Patinás korszóm olajából
Esztelen éji szűzek kérnek.
Maradj velem, Uram, maradj,
Hogy ne engedj — jaj a vérnek.

(Vigilia)

Harsányi Lajos lírája számos epikai elemet hordoz magában, kortársai közül kevesen tudják élményeiket annyira *elbeszélni, leírni*,

mint ő, aki mindig meghittén, bensőségesen éli életét, alázatosan teljesíti emberi kötelességeit. Vannak hangjában olyan elemek, szavai közt olyan fordulatok, melyek a kortársi költészet nyomán újra éledtek, felelevenedtek olvasmányaiból; ez a megállapítás korántsem jelenti azt, mintha a modernség hatalmába kerítette volna: a hang, a szó egészen más élményvilágot takar. Lírai költészetnek viszont az utóbbi jelzi bizonyos eredetiségét, őszinteségét, egyediségét. Az emlékeztető elemek a kortársak közös jellemzője. Látomásai, biblikus képei külön helyet biztosítanak neki a huszadik századi vallásos lírában, hasonló egyéniség csak a nyugati irodalmakban található, de a gyorsan idézhető neveket feledtető Harsányi Lajos igaz, elalkudhatatlan magyarsága. Nem véletlenül *Magyar Zsoltárok* egyik ciklusának címe. Az égen tündöklő szivárvány hatalmas íve magyar tájtól magyar tájig hajol.

A szépség rabjai. Szárnyas lovakkal
Vont díszszekéren vágynak átrobogni
Az életen s királyi kézzel szórni
Agyuk csillagját, szívük piros vérét,
Mint a virágot.

Lelkükben Gyula pápa álmodik.
Örök rokonok Rafaello Santi.
Minden ragyogás, reneszánsz-virulás
Képzeteitük felhőin ível át,
Mint a szivárvány.

Majd Assisi sötét csuhája rajtuk.
Az élet megtiport szegényeit siratják.
Szívükben fojtott, tompa rekviem szól.

Nagy katafalkon száz fekete gyertya
És Mizerere.

Állni kívánnak gót oltár előtt, hol
Tömjén lobog és hatvan ágyú bűnből,
Királyok félnek és a kupolából
Harsogva és viharzón zúg alá a
Rettenetes kar.

(S nézd a ruhájuk: egyszerű talár!
Falusi templom. Por és szürkeség.
Az orgonán falusi Perosi.
Az utcát lepi fonnyadt hársvirág
S rozs-szag a szélben...)

(A papköltők)

A papköltők hivatásáról így szól, őszintébben kevesen kívülre, a papköltő hivatását nála nagyszerűbben szintén kevesen töltötték be.

Az érett kor böleseségének himnusza utolsó kötete, az *Esteli körmenet* (1942) zengi.

Szeretnék e borús világban
Utoljára körülnézni még,
Megízlelni a lángoló ősz
Érett gyümölcs-ízét.

Utamra elkísér egy lassú
Ünnepélyes körmenet.
Velem jönnek, akik a földön
Szerettek engemet.

Kinyílnak itt-ott a kíváncsi
Pirosló ablakok.
Meggkérdik: e komor menettel
Hová is ballagok?

Már nem felelek. Csak megyek.
S eltűnök, mint a kék hegyek.
Barátaim: piros fáklyákkal
Én már — az ég felé megyek.

(Esteli körmenet)

Költészete legtalálóbban úgy jellemezhető, hogy abban a pap, az Egyház szolgája, lett költővé: az élményeket a *pap* éli át, de a *költő* önti mardandó formába, a művesség varázslatával. A hangja andante religioso, lágyan, szelíden, kimérten, őszintén, feledhetetlenül szól, olyan ez a költészet, mint az orgonahang, magasztos és megható.